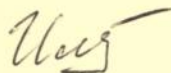

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ільченко Тетяна Вікторівна

УДК 338.5:633.15

ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВАРТОСТІ НАУКОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСІННИЦТВА КУКУРУДЗИ ТА РИНКОВИХ
МЕХАНІЗМІВ ЇЇ КОМПЕНСАЦІЇ

08.07.02 - Економіка сільського господарства і АПК

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ - 1997

АВ ЗН. 897

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті зернового господарства
Української академії аграрних наук

Науковий керівник

доктор економічних наук,
Бакай Станіслав Степанович,
Інститут зернового господарства УААН,
завідуючий відділом економіки виробництва зерна

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор, Рабштина Василь Михайлович,
Полтавський сільськогосподарський інститут, завідуючий кафедрою
економіки сільського господарства

кандидат економічних наук, доцент, Субачов Іван Трифонович,
Дніпропетровський державний аграрний університет, кафедра
економічної теорії та економіки сільського господарства, доцент

Провідна установа

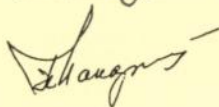
Харківський державний аграрний університет, кафедра виробництва та
агробізнесу, Міністерство АПК України, м. Харків

Захист відбудеться "25" грудня 1997 року о 10⁰⁰ годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 08.804.01 при Дніпропетровському
державному аграрному університеті за адресою: 320600,
м. Дніпропетровськ - 27, вул. Ворошилова, 25, ауд. 706.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського
державного аграрного університету за адресою: 320600,
м. Дніпропетровськ - 27, вул. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий "20" листопада 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Макаренко П.М.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00751652 (Q)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток зернового господарства України і виробництва кукурудзи зокрема, визначальною мірою залежатиме від здатності відповідними темпами нарощувати генетичний потенціал сортових ресурсів. Поки-що ця задача вирішувалася за рахунок інерційних процесів, використання накопиченого в попередні роки науково-технічного потенціалу. Сучасний рівень бюджетного фінансування державних науково-дослідних установ по селекції і насінництву привів цю галузь науки до стану стагнації і позбавив її перспектив конкурентоздатності на світовому ринку селекційної продукції, що обумовило необхідність удосконалення організації насінництва стосовно ринковим умовам.

На необхідність корінної реорганізації галузі вказують у своїх працях Бакай С.С., Лобас М.Г., Пазій І.П., Саблук П.Т., Дзюбецький Б.В., Лукінов І.І., Кононюк В.А., Щур Н.Г. та інші. Реформування слід починати з зміни організаційних факторів виробництва та забезпечення ефективних наукових досліджень в селекції та насінництві кукурудзи.

В умовах переходу до ринкових відносин пошук альтернативних напрямків надходження коштів для розвитку цієї галузі науки є головною передумовою достатнього рівня її розвитку.

При ринковому реформуванні агропромислового комплексу таким шляхом є комерціалізація прикладних напрямків селекційної роботи у насінництві.

В Україні створені правові передумови для комерціалізації насінництва, в тому числі і для селекційної роботи. Проте, поява великої кількості комерційних структур системно не вирішує проблеми розвитку галузі. Сьогодні це робиться лише з боку іноземних фірм: "Піонер", "Каргіл" та інших, які скуповують провідних науковців, позбавляючи Україну одного з пріоритетних напрямків у науці.

Отже селекційно-насінницькі установи повинні перетворити свою продукцію з нічийої в товар і навчитись його виробляти і продавати на основі маркетингової стратегії.

Головним (основним) товаром ринку насіння є гібрид (сорт), який повинен мати суспільно-необхідну вартість і ціну, значну частину котрих займають затрати на наукове забезпечення насінництва кукурудзи.

Методичні підходи до визначення вартості наукової продукції, зокрема вартості гібридів, недостатньо науково обгрунтовані. Це ж стосується і наукового забезпечення та обслуговування виробництва гібридів кукурудзи.

Вирішення цих проблем стосовно розвитку галузі селекції та насінництва кукурудзи є життєво необхідним для виходу галузі з кри-

зового стану. Саме це визначило вибір теми дисертації, мету та методи досліджень.

Мета та завдання дослідження. Головною метою дисертаційної роботи є комплексне теоретичне обґрунтування основних принципів та методичних підходів до формування ринкового механізму фінансування науки з метою прискорення наукового прогресу в селекції і насінництві кукурудзи, розробка практичних пропозицій по комерціалізації цієї галузі науки.

Для виконання поставленої мети було розв'язано такі завдання:

1. Проведено теоретичне обґрунтування напрямків удосконалення механізму фінансування наукових досліджень в галузі насінництва кукурудзи в умовах ринкової економіки.
2. Обґрунтовано методичні основи до розробки нормативів вартості наукового забезпечення і обслуговування у насінництві кукурудзи.
3. Розроблено методичні підходи до визначення вартості гібридів кукурудзи.
4. Розроблена методика визначення розміру платежів власникам гібридів за право використання їх у виробництві (роялті).
5. Обґрунтовано прогнозовану сортову структуру кукурудзи в Україні та потребу насіння залежно від його біологічних і господарських властивостей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці методичних та практичних підходів до удосконалення ринкового механізму фінансування наукових досліджень, економічного обґрунтування витрат на наукове забезпечення і обслуговування насінництва кукурудзи в умовах ринкових відносин, що дозволило одержати результати, які мають елементи наукової новизни і виносяться на захист, а саме:

- проаналізовано рівні фінансування наукових досліджень в галузі насінництва кукурудзи на прикладі Інституту зернового господарства УААН (ІЗГ УААН) за останні 15 років;

- вперше науково обґрунтовану методику визначення витрат на наукове забезпечення і обслуговування та розрахунок їх вартісних нормативів у насінництві кукурудзи;

- розроблені методичні підходи до визначення вартості створення гібридів кукурудзи, обґрунтовану його ціну на прикладі ІЗГ УААН;

- вперше розроблені методичні підходи по визначенню розміру плати за право використання гібрида (роялті) і механізм її одержання науково-дослідними установами, що дозволить значно удосконалити взаємовідносини між виробниками та споживачами продукції насінництва;

- удосконалені методичні підходи до формування прогнозу сортової структури посівів кукурудзи в Україні залежно від зональних умов та біологічних і господарських властивостей.

Предмет і об'єкти досліджень. Предметом дисертаційного дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів формування економічного механізму регулювання взаємовідносин між селекційно-насінницькими установами по кукурудзі і споживачами їх продукції.

Об'єктом досліджень є ринковий механізм комерціалізації наукових установ по селекції та насінництву кукурудзи.

Базою матеріалів для досліджень була науково-практична діяльність Інституту зернового господарства УААН та його дослідних станцій за 1991-1996 рр.

Методологія та методика досліджень. Теоретичною та методологічною базою досліджень виступає діалектичний метод, принципи системності і послідовності, фундаментальні теоретичні роботи вітчизняних та зарубіжних вчених по проблемам економіки агропромислового комплексу. При розробці методичних підходів використовувались положення законодавчих актів, прийнятих в Україні.

В процесі проведення досліджень використовувалися такі методи: порівняння, розрахунково-конструктивний, статистичних групувань, монографічний, економіко-математичний, абстрактно-логічний, ситуаційний, метод анкетного опитування і інші.

Інформаційною основою дисертаційного дослідження були законодавчі, нормативні та інструктивні матеріали з питань насінництва, матеріали наукових конференцій, бухгалтерської та статистичної звітності ІЗГ УААН та його дослідних станцій, дані державної і оперативної звітності статистичних органів, рекламні матеріали вітчизняних та іноземних насінницьких організацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновано методичні підходи і практичні розробки по удосконаленню економічного механізму фінансування науки за рахунок комерціалізації діяльності науково-дослідних установ.

Обґрунтовано методичні підходи до визначення вартості наукового забезпечення та розміру плати за право використання гібриду кукурудзи, що дасть змогу селекційно-насінницьким установам створити додаткове джерело їх фінансування.

Велике практичне значення в маркетингових дослідженнях науково-дослідних установ має сегментація ринку насіння, зокрема розробка прогнозів структури потреби насіння гібридів кукурудзи з різними біологічними та господарськими властивостями та методичні підходи до їх визначення, які приведені в дисертації.

Матеріали дисертації можуть бути використані в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування при розробці і реалізації заходів, спрямованих на реформування галузі насінництва кукурудзи в умовах ринкових відносин.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення дисертаційної роботи доповідалися на щорічних науково-методичних радах Інституту зернового господарства УААН (м. Дніпропетровськ, 1990-1995рр.), науково-практичних і науково-технічних конференціях (м. Алма-Ата, 1991 р.; м. Дніпропетровськ, 1992 - 1996 рр.).

Положення дисертації використані при виконанні комплексної теми наукових досліджень Інституту зернового господарства УААН на 1991-1996 рр. “Провести науково-дослідні роботи по обґрунтуванню організаційно-економічних умов реалізації потенційних можливостей ресурсо- та енергозберігаючих технологій виробництва кукурудзи на зерно в умовах ринкової економіки” (Державний Реєстр УА 01000784 Р).

Публікації основних положень дисертаційної роботи здійснено у науковому бюлетені Інституту зернового господарства УААН, інформаційних листках, матеріалах і тезах конференцій. Всього сім наукових праць.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків і пропозицій, списку використаної літератури, додатків.

Дисертаційну роботу викладено на 153 сторінках машинописного тексту, у тому числі таблиці, ілюстрації та додатки займають 43 сторінки. Робота містить 22 таблиці, 8 рисунків та 11 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі — Сучасні напрямки удосконалення фінансування науки — розглянуті сучасні підходи до фінансування науки в Україні та зарубіжних країнах. Дано визначення застосовуваних термінів “наукове забезпечення” та “ наукове обслуговування” як специфічних товарів науки.

Відсутність досвіду роботи науково-дослідних установ в умовах ринку, недостатній розвиток ринку наукової продукції та ряд інших причин законсервували по суті одноканальне державне фінансування, яке в умовах економічної кризи різко скоротилося. Це негативно позначилось на обсязі та якості наукової продукції.

В Україні реальні витрати на науково-технічні розробки за останні три роки скоротилися більш ніж у шість разів. Фінансування науки з державного бюджету відносно валового внутрішнього продукту знизилось з 3,1 % у 1990 р. до 0,6 % в останні роки. Протягом останніх п'яти років чисельність працюючих у науково-технічній сфері України зменшилась вдвічі.

В цих умовах найбільш прийнятною моделлю буде поєднання державного та госпрозрахункового фінансування при збереженні певної ролі держави в координації наукових досліджень.

В розвинутих країнах виключається пряме адміністративне втручання в діяльність науково-дослідних установ. З цією метою розробляється певна фінансова та кредитно-грошова політика, методи оподаткування, субсидії, правове забезпечення та інше.

Однією з основних форм державної підтримки науки являється контрактна система забезпечення фінансування пріоритетних проектів та програм, при якій держава приймає на себе відповідальність за фінансування сфери науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а фірми — за впровадження наукових розробок у практику в умовах існуючої жорстокої конкуренції.

До фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт в розвинутих зарубіжних державах залучаються засоби приватних корпорацій, державні бюджети, спеціальні урядові фонди, власні засоби виконавців науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, зарубіжні джерела.

Серед п'яти перерахованих джерел фінансування науково-дослідних робіт основними є два: кошти держави та приватних фірм.

Результати наших досліджень показали, що в системі державного фінансування науки пріоритет належить фундаментальним та пошуковим дослідженням, національним програмам, які були б конкурентоздатні на світовому ринку.

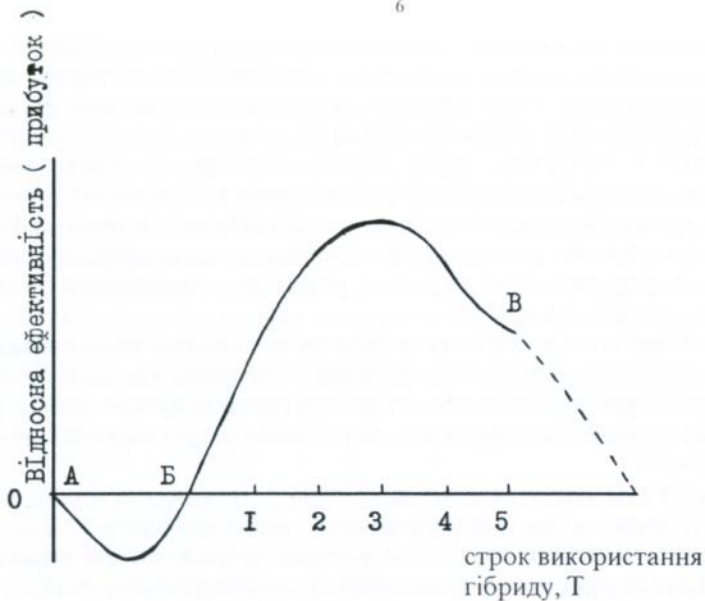
Ринок науково-технічної продукції повинен являти собою певну, постійно змінну систему економічних, фінансових та правових відносин між власниками даної продукції та її споживачами. Ця система повинна функціонувати на принципах конкуренції, забезпечувати баланс попиту та пропозицій на продукцію шляхом розвитку посередницької сфери з урахуванням відповідної системи ціноутворення на наукову продукцію та законодавчих актів по оподаткуванню, фінансуванню та кредитуванню наукових установ.

Проведені дослідження в роботі показують, що в умовах ринкових відносин наукова продукція, як і всяка інша, стає товаром.

В процесі досліджень нами виявлено, що у більшості випадків наукова продукція реалізується на ринку по договірній ціні. Ціна гібриду, як основної складової наукового забезпечення залежить як від витрат на його створення, так і від попиту та пропозиції на ринку насіння, від характеристики “життєвого циклу” даного товару.

По прийнятому в наукових дослідженнях положенню, проміжок часу, за який існує нововведення, являється його “життєвим циклом”.

В селекції кукурудзи виробничий період у десятки разів триваліший, ніж при виробництві відповідної товарної культури. На створення та районування гібриду кукурудзи необхідно більше десяти років, у той час, як гібрид використовується протягом п'яти років (Рис. 1).

АБ - витрати на створення гібриду;

БВ - чистий прибуток, одержаний від реалізації насіння гібриду за час його існування.

Рисунок 1 - Графік "життєвого циклу" гібриду кукурудзи ІЗГ УААН

Початковою стадією "життєвого циклу" являється стадія вивчення та визначення витрат на створення та впровадження гібриду (відрізок АБ). На цій стадії відносна ефективність використання гібриду має негативний ефект. Селекціонери, які беруть участь у створенні гібриду, поки що не отримують ніякого прибутку від результатів своєї діяльності. Відрізок БВ - це стадія отримання чистого прибутку від реалізації насіння гібриду за роки його використання.

Одним з найважливіших моментів досліджень комерціалізованої селекційно-насінницької структури являється обґрунтування вартості товару "наукова продукція", який має відношення до селекції гібридів кукурудзи, котра за своїм характером розподіляється на дві якісно відмінні категорії: "наукове забезпечення" та "наукове обслуговування". Вартість першого включає витрати на прикладні та фундаментальні дослідження, пов'язані з створенням та впровадженням гібридів, а другого — витрати на наукове обслуговування виробництва гібридного насіння та його батьківських форм, використання гібридів на практиці шляхом його інформаційного та методичного забезпечення, навчання кадрів, тощо.

Дослідженнями також встановлено, що одним з основних напрямків фінансування названих наукових видів діяльності, поряд з державними, стануть кошти, отримані від реалізації товарної продукції у розмірах, необхідних для її створення, а також практика застосування франчайзингової форми організації бізнесу, які детально розглянуті у дисертації.

У другому розділі — Стан розвитку науково-дослідних робіт по селекції та насінництву кукурудзи в Інституті зернового господарства УААН — проведено аналіз розвитку науково-дослідних робіт по селекції та насінництву кукурудзи в ІЗГ УААН, рівень фінансування цього напрямку. Визначені витрати на створення гібридів кукурудзи всіма причетними до даної тематики підрозділами інституту та його дослідними станціями.

Різке скорочення державного фінансування зумовило зміну структури наукових підрозділів інституту, скорочення штату працівників, що стало причиною зменшення виробництва насіння батьківських форм та гібридів першого покоління кукурудзи.

До 1990 р. державне фінансування науки забезпечувало розвиток досліджень по селекції та насінництву кукурудзи, відповідне наукове забезпечення і обслуговування виробництва. Провідне місце в цій сфері належало Україні (табл. 1).

Таблиця 1
Науковий потенціал та кошти, зайняті у дослідженнях
по кукурудзі, 1990 р.

	Кількість наукових працівників, чол.	Витрати за рік, тис.крб.	Витрати на одного наукового працівника, тис.крб.
Всього по СРСР	574,0	6479,4	11,3
У т.ч. по Україні	214,0	2683,6	12,5
Доля України, %	37,0	41,0	-

Наведені дані показують, що дослідженнями по кукурудзі на Україні займалася третина наукових працівників, а витрати на проведення цих досліджень складали 41 % від загальносоюзних показників.

Рівень фінансування в ІЗГ УААН проаналізовано на прикладі 1986-1990 рр. — період стабільного та відносно достатнього фінансування (базовий період) та 1991-1995 рр. (сучасний період) (табл. 2).

Використання Інститутом зернового господарства УААН бюджетних коштів на науково-дослідні роботи по селекції та насінництву кукурудзи, тис. грн.

Наукові підрозділи	Періоди		Сучасний період у % до базового
	базовий	сучасний	
Відділ селекції та біотехнології кукурудзи	969,1	129,5	13,4
У тому числі:			
лабораторії фундаментальних досліджень	572,7	49,8	8,7
лабораторія селекції кукурудзи на зрошенні	288,1	51,0	17,7
лабораторія селекції скоростиглих гібридів	108,3	28,7	26,5
Відділ насінництва	50,9	89,6	176,0
Інші наукові підрозділи	437,7	95,4	21,8
Всього по інституту	1457,7	314,5	21,6

Таким чином обсяг фінансування науки скоротився у 4,6 рази, в тому числі по відділу селекції майже у сім разів.

Отже сучасний рівень державного фінансування не забезпечує навіть простого відтворення у виробництві наукової продукції. Значною мірою це пов'язано із скороченням кількості працівників науки.

Кількість працівників по інституту, які займаються селекцією та насінництвом кукурудзи, зменшилася у 1995 р. проти 1990 р. на 52 %, у тому числі наукових співробітників — на 39 %, техніків та лаборантів — на 46 %.

Протягом цього ж періоду змінилася структура витрат на створення гібриду кукурудзи (Рис. 2).

Різко зменшилось фінансування матеріального забезпечення науково-дослідних робіт, витрат на відрядження (майже у десять разів). Деяко менше скоротилися витрати на оплату праці (на 7 %), послуги сторонніх організацій та дослідних станцій (на 11 %).

Для поглибленого аналізу розподілу річного бюджету робочого часу науковців, причетних до створення гібридів, виконані дослідження на основі анкетного опитування. Результати досліджень були використані при визначенні вартості гібриду і обґрунтуванні механізму компенсації витрат на наукове забезпечення.

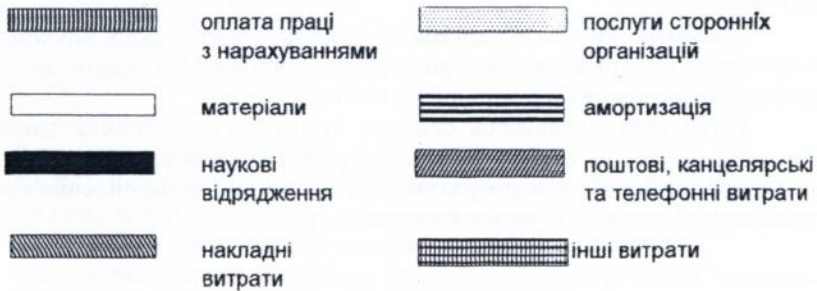
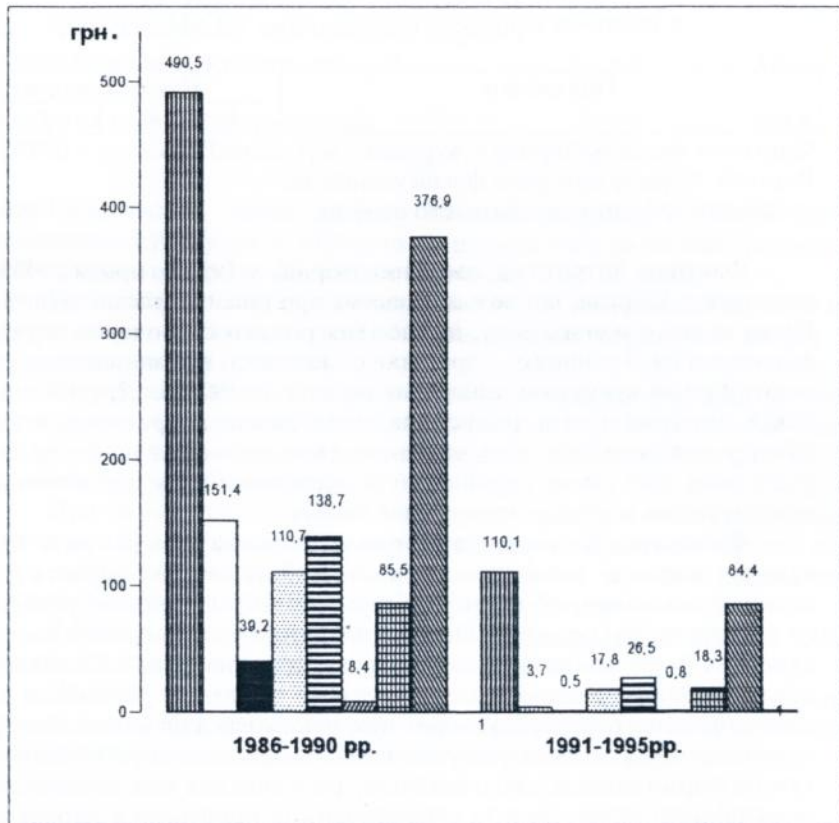

Рисунок 2 - Структура витрат на створення гібриду кукурудзи в Інституті зернового господарства УААН.

Вартість гібриду розрахована у двох рівнях: фактична за 1991-1995 рр. (сучасний період), та при фінансуванні 1990 р. (базовий період) (табл.3).

Таблиця 3

Вартість створення гібриду кукурудзи
в Інституті зернового господарства УААН, тис.грн.

Показники	Періоди	
	базовий	сучасний
Фактична вартість гібриду кукурудзи	778,6	145,6
Вартість гібриду при рівні фінансування та кадрового забезпечення базового періоду	-	496,8

Фактичні витрати на створення гібриду у 1995 р. проти 1990 р. скоротилися у 5,3 рази, що не є свідченням про дійсний рівень здешевлення. Перш за все, з одного боку, це наслідок різкого скорочення державного фінансування, а з іншого — зростаючої кількості районованих за останні роки гібридів кукурудзи, створених по суті до 1991 р. Другий показник (496,8 тис.грн.) більш реалістично відображає витрати на створення гібриду, оскільки в цю суму включено вартість витрат на науку за попередні роки. Цей рівень і прийнятий за вартість гібриду, яка повинна компенсуватись на госпрозрахунковій основі.

Фінансування цих витрат доцільно формувати за рахунок відрахувань від вартості реалізованого насіння батьківських форм та гібридів першого покоління, що науково обґрунтовано у наступному розділі.

В третьому розділі — Основні напрямки удосконалення госпрозрахункових форм компенсації вартості затрат на наукове забезпечення та обслуговування насінництва кукурудзи — приведені результати досліджень стосовно госпрозрахункових форм компенсації вартості витрат на наукове забезпечення та обслуговування насінництва кукурудзи, обґрунтовано форми економічного механізму регулювання взаємовідносин між селекційними установами та споживачами їх продукції в умовах ринкової економіки.

В умовах ринкової економіки помітно зростає роль наукового забезпечення виробництва, що уможливує економічну самостійність виробників та споживачів гібридного насіння.

Результати досліджень свідчать (табл. 4) про значне зменшення витрат на науку. В 1995 р. сумарні витрати на наукове забезпечення скоротилися в 3,5 рази, а в розрахунку на одиницю площі посівів кукурудзи — втричі, на 1000 т умовного зерна — у 2,6 рази.

Вартість наукового забезпечення
в насінництві кукурудзи

Показники	1990 р.	1995 р.
Витрати на наукове забезпечення виробництва гібридів кукурудзи, тис. грн.	1324,0	379,0
Припадає витрат:		
на 1000 га посівів кукурудзи, грн.	783,2	274,8
на 1000 т умовного зерна, грн.	232,0	88,6

Скоротились також витрати на наукове обслуговування галузі насінництва кукурудзи. У 1995 р. ці витрати на 1000 га посівів кукурудзи і 1000 т умовного зерна зменшилися відповідно в 6,5 і 6 разів.

Головною ланкою економічного механізму компенсації вартості названих витрат являється розробка відповідних нормативів витрат на створення наукової продукції.

Нормативна вартість наукового обслуговування насінництва кукурудзи розраховувалась на основі технологічних карт виробництва насіння, аналізу фактичних витрат на селекцію, наукові дослідження по насінництву кукурудзи та інш..

При цьому використаний методичний підхід, в якому нормативи витрат на наукове обслуговування виробництва гібридного насіння першого покоління розраховані як середньозважені величини нормативів для виробництва насіння батьківських форм гібридів.

В 1995 р. ці нормативи розраховані в розмірі 1402,01 грн. на 1000 т гібридного насіння кукурудзи першого покоління.

Платежі за право використання гібрида у виробництві пропонується формувати на основі роялті, який слід розраховувати на вартість насіння відповідного гібриду. Визначається роялті по формулі:

$$r = \frac{(V_{г.} + V_{б.ф.}) \times 1,35}{P \times H \times C} \times 100 \%,$$

де $V_{г.}$ - витрати на створення гібриду, тис. грн.;

$V_{б.ф.}$ - витрати на наукове забезпечення виробництва насіння батьківських форм, необхідних для площі посіву гібриду за роки його використання у виробництві, тис.грн.;

1,35 - нормативний коефіцієнт чистого прибутку, який повинен забезпечувати впровадження гібриду, тис. грн.;

П - площа посіву гібриду за роки його використання у виробництві, тис. га ;

Н - норми висіву насіння гібридів першого покоління, ц/га;

Ц - ціна реалізації одного центнера гібридного насіння кукурудзи першого покоління, грн.

Усереднене значення роялті склало 5,1 %. Це означає, що щорічні відрахування Інституту цього проценту від суми за реалізоване насіння гібридів першого покоління забезпечать фінансування селекційно-насінницьких програм. В дисертації приведені умови, при яких рівень роялті може відхилятися від його середньої величини.

Наприклад, при реалізації насіння батьківських форм гібридів кукурудзи дослідним станціям розмір роялті складе 37 % нарахувань на ціну реалізації насіння.

ВИСНОВКИ

Результати досліджень дають підстави зробити певні висновки і внести ряд практичних пропозицій.

1. Аналіз стану насінництва кукурудзи показує, що в останній час через недостатній рівень державного фінансування різко знизилась витрати на наукове забезпечення, що не сприяє ефективному розвитку галузі.

В Україні реальні витрати на науково-технічні розробки за останні три роки скоротилися більш ніж у шість разів. Фінансування науки з державного бюджету відносно валового внутрішнього продукту знизилось з 3,1 % у 1990 р. до 0,6 % в останні роки. Протягом останніх п'яти років чисельність працюючих у науково-технічній сфері України зменшилась удвічі.

Через це країна все більш перетворюється з експортера в імпортера насіння кукурудзи, зростає доля іноземних гібридів у державному Реєстрі. В 1996 р. питома вага гібридів кукурудзи іноземного походження склала майже 40 % від їх загальної кількості.

2. Ці проблеми поставили наукові установи перед необхідністю пошуку альтернативних державному бюджету джерел фінансування, що зумовило необхідність перетворення наукової продукції в товар, а відтак і обгрунтування його вартості.

Ринок науково-технічної продукції повинен функціонувати як постійно змінна система економічних, фінансових та правових відносин між власниками даної продукції та її споживачами за принципами конкуренції, забезпечувати баланс попиту та пропозиції на продукцію шляхом розвитку посередницької сфери.

3. В цих умовах гібрид стає товаром, який має вартість і ціну.

Фактичні витрати на створення гібриду у 1995 р. проти 1990 р. скоротилися у 5,3 рази, що не є свідченням про дійсний рівень здешевлення гібриду. Перш за все, це, з одного боку, є наслідком різкого скорочення державного фінансування, а з іншого — зростаючою кількістю районів, звільнених за останні роки гібридів кукурудзи.

Розрахована вартість гібриду (496,8 тис. грн.) більш реалістично відображає витрати на його створення, оскільки в цю суму включена вартість витрат на науку за попередні роки. Цей показник економічно обґрунтований і може бути прийнятий за вартість гібриду, яка повинна компенсуватись на госпрозрахунковій основі.

4. Товаром селекційно-насінницьких установ в ринкових умовах також повинні стати: “наукове забезпечення” та “наукове обслуговування”. Вартість першого включає витрати на прикладні та фундаментальні дослідження, пов’язані з створенням і частково впровадженням гібридів, а другого — витрати на наукове обслуговування виробництва насіння, інформаційне та методичне забезпечення насінництва, тощо.

Результати досліджень свідчать про значне зменшення витрат на науку в ІЗГ УААН. В 1995 р. сумарні витрати на наукове забезпечення скоротилися в 3,5 рази, а в розрахунку на одиницю площі посівів кукурудзи — втричі, на 1000 т умовного зерна — у 2,6 рази.

Скоротились витрати на наукове обслуговування галузі насінництва кукурудзи. У 1995 р. ці витрати на 1000 га посівів кукурудзи і 1000 т умовного зерна зменшилися відповідно в 6,5 і 6 разів.

5. Результати досліджень свідчать, що для компенсації вартості цих витрат доцільно визначити науково-обґрунтовані їх нормативи, які слід розраховувати на основі технологічних карт виробництва насіння кукурудзи, аналізу фактичних витрат на селекцію та проведення наукових досліджень по насінництву кукурудзи.

Розрахунки цього нормативу показали, що він повинен становити 1402,01 грн. на 1000 т гібридного насіння кукурудзи першого покоління. При застосуванні такого нормативу селекційно-насінницькі установи зможуть компенсувати витрати на впровадження гібриду кукурудзи в виробництво в умовах недостатнього державного фінансування.

6. Основним джерелом фінансування селекційно-насінницьких програм в ринкових умовах повинна стати плата за наукове забезпечення. Механізмом визначення розміру такої плати можуть стати відрахування від вартості реалізованого насіння.

Для відшкодування вартості наукового забезпечення використовується роялті (платежі за право користування гібридом).

Середній нормативний розмір роялті визначений в розмірі 5,1 % від вартості гібридного насіння першого покоління. Це означає, що надходження коштів інституту при використанні цього нормативу забезпечать фінансування селекційно-насінницьких програм на розширеній основі.

7. З метою вдосконалення маркетингових досліджень селекційних установ пропонується методичний підхід для обґрунтування прогнозу сортової структури посівів кукурудзи та потреби насіння гібридів по ґрунтово-кліматичних зонах України залежно від їх біологічних та господарських властивостей.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Запропоновані методичні підходи для визначення вартості наукового забезпечення можуть знайти широке застосування на практиці в селекційних установах, фірмах для визначення ціни гібрида кукурудзи та наукового обслуговування.

2. Розроблені нормативи для визначення розміру плати за право користування гібридом можуть служити орієнтовним рівнем при визначенні договірної ціни за право використання гібридів.

Такі нормативи можуть застосовуватись при визначенні рівня фінансування наукових програм по селекції і насінництву кукурудзи при фінансуванні науки через державний бюджет, при розробці відповідних законодавчих актів, постанов Уряду, спрямованих на ринкове реформування галузі насінництва кукурудзи в Україні.

СПИСОК

ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бакай С.С., Ільченко Т.В. Вартість наукового забезпечення та наукового обслуговування в насінництві кукурудзи. Бюлетень ІЗГ УААН — Дніпропетровськ: ІЗГ УААН, 1997. - N 4. - С. 102-104 - авт.- 1,5с.

2. Ільченко Т.В. Економічне обґрунтування вартості створення гібриду кукурудзи та витрат на наукове забезпечення і обслуговування в умовах становлення ринкових відносин // Придніпровський науковий вісник. - Дніпропетровськ, 1997. - N 40 (51). - С. 41-46.

3. Ільченко Т.В. Особливості формування ринку насіння зернових культур і кукурудзи // Придніпровський науковий вісник. - Дніпропетровськ, 1996. - N 2. - С. 31-32.

4. Ільченко Т.В. Совершенствование ценового механизма в семеноводстве кукурузы // Матер. міжвуз. наук.-практич. конф. - Дніпропетровськ, 1996. - С. 42.

5. Ільченко Т.В., Петров В.С. Установление цен на продукцию и услуги в коллективно-паевом сельскохозяйственном предприятии // Матер. міжвуз. наук.-практич. конф. - Дніпропетровськ, 1995. - С. 55-56. - авт. - 0,5 с.

6. Ільченко Т.В. Особливості спеціалізації фермерських господарств у галузі насінництва кукурудзи // Матер. міжвуз. наук.-практич. конф. - Київ, 1994. - С. 190-191.

7. Ильченко Т.В. Формирование цен в системе рыночных отношений // Матер. міжнарод. наук.-практич. конф.- Дніпропетровськ, 1992.- С.129

АНОТАЦІЯ

Ільченко Т.В. Економічне обґрунтування вартості наукового забезпечення насінництва кукурудзи та ринкових механізмів її компенсації.- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 - економіка сільського господарства і АПК.- Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 1997.

Дисертацію призначено питанням комплексного теоретичного обґрунтування основних принципів та напрямків формування ринкового механізму джерел фінансування наукового забезпечення та обслуговування насінництва кукурудзи на Україні. В дисертації розроблено методичні підходи до визначення вартості створення гібридів кукурудзи і науково обґрунтована та розрахована їх ціна. Обґрунтовано методичні основи та розроблено нормативи вартості наукового забезпечення і обслуговування насінництва кукурудзи. Запропоновано методичне обґрунтування і визначення розміру платежів за право використання гібриду кукурудзи у виробництві (роялті). Проведене методичне обґрунтування вартості наукового забезпечення насінництва кукурудзи та ринкових механізмів її компенсації дасть змогу селекційно-насінницьким установам мати додаткове джерело фінансування їх наукових досліджень та буде сприяти зростанню прогресу в галузі.

Ключові слова: ринковий механізм, наукове забезпечення, наукове обслуговування, вартість створення гібриду, нормативи витрат, роялті, ціноутворення, ринок насіння.

АННОТАЦИЯ

Ильченко Т.В. Экономическое обоснование стоимости научного обеспечения семеноводства кукурузы и рыночных механизмов ее компенсации. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 - экономика сельского хозяйства и АПК. - Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 1997 г.

Диссертация посвящена проблемным вопросам комплексного теоретического обоснования основных принципов и направлений формирования рыночного механизма источников финансирования научного обеспечения и обслуживания семеноводства кукурузы на Украине. В диссертации разработаны методические подходы к определению стоимости создания гибридов кукурузы и научно обоснована и рассчитана их цена. Приведены методические основы и разработаны нормативы стоимости научного обеспечения и обслуживания семеноводства кукурузы. Предложено методическое обоснование и определение размера платежей за право использования гибрида кукурузы в производстве (роялти). Проведенное методическое обоснование стоимости научного обеспечения семеноводства кукурузы и рыночных механизмов ее компенсации даст возможность селекционно-семеноводческим учреждениям иметь дополнительные источники финансирования их научных исследований и будет способствовать прогрессу в отрасли.

Ключевые слова: рыночный механизм, научное обеспечение, научное обслуживание, стоимость создания гибрида, нормативы затрат, роялти, ценообразование, рынок семян.

ANNOTATION

Il'chenko T.V. Economical substantiation of the costs of sci-entific maintenance of maize seed growing and its compensatory market mechanism. Manuscript. Thesis for the competition of the degree of candidate of economics on speciality 08.07.02 - Econo-mics of agricultur and AIC. - Dniepropetrovsk State Agrarian Uni-versity, Dniepropetrovsk, 1997.

The thesis deal with the problem of complex theoretal subs-tiation of main principles and trends in market mechanism forma-tion of financial sources for supporting and attendance of maize seed growing in the Ukraine. The methodical approaches to defining maize hybrid production value have been elaborated and scientific base of their costs is given. The code of scientific maintenance and servicing of maize seed growing is outlined. The methodical substantiation and royalty payment for maize hybrid commercial we are jugged. All the data concerning the costs of scientific ma-intenance of maize seed growing and its compensatory market mecha-nism will be helpful in finding the additional financial sources for scientific researchers and will promote the maize production.

Key words: market mechanism, scientific maintenance, scienti-fic servicing, value hybrid, normative expense, royalty, defining value, market seed.

Підписано до друку 17.ІІ. 1997р. Здано в набір 18.ІІ. 1997р.
Формат 60х90/16. Умов. друк. арк. 1,0. Тираж 100.
Замовлення 361.

Віддруковано у виробничо-комерційній фірмі "Ельбор".
320027, м. Дніпропетровськ, пл. Жовтнева, 4

434322

AB 38.891